

**KI NONGRIM
KA
PULE - KTIEN
BAD
KA HIKAI - KTIEN**

Antoinette Kharmalki
2006

**KI NONGRIM KA PULE-KTIEN
BAD KA HIKAI-KTIEN**

ANTOINETTE KHARMALKI

**Published By: Lianmeroschse
2006**

KI NONGRIM KA PULE-KTIEN BAD KA HIKAI-KTIEN

ANTOINETTE KHARMALKI

Manuscript Typing: Mrs. Ioda Kharmalki.

Layout & Cover Design: Mr. Thomlin Lynshing.

All Rights Reserved 2006

.Rs.50.00

Printed At: Rilum Offset Printing House, Umsohsun
near YMCA Mawkhar, Shillong - 793001

*Ka Jingkynmaw ieit na ka bynta i Tonieit
(Mrs. Brinsinola Kharmalki)*

Ka Ruidphang

İa kane ka kot Ki Nongrim Ka Pule-Ktien bad ka Hikai-Ktien nga la pyrshang da i bor barit ba ngan pynmih namar ka jingduna jong ki kot Khasi ban ai jingiarap İa ki samla pule shaphang ka jingpule İa ka Linguistics. Namar ba nga la sngewthuh İa kine ki jingeh ba ki samla pule ki shem, te nga la shu pyrshang noh ban wanrah sha ka Khasi İa ki katto katne ki bynta kiba kham İadei bad ka course 'Language Teaching' na ka Ph.D Thesis jong nga. Bad İa kiwei pat nga la pyrshang ban maitphang da kaba jurip bniah İa ki bynta kiba kham İadei bad kane ka phang.

Kane ka kot kam long kaba la kynthup lut İa ki nongrim ka pule-ktien bad ka hikai-ktien, te kumta ki nongpule ki donkam ban peit bniah de İa kiwei ki nongthoh kiba la thoh ha ka English shaphang kane ka phang. Nga ngeit kane ka kot kan ai İa ka maitphang ban shu İa İoh jingmut tang tiak ha ha kane ka phang - ki nongrim ka pule-ktien bad ka hikai-ktien.

Nga sngewnguh shibun İa i Prof. B. War İba la ai İa ka Lamphang jong kane ka kot.

Dated Shillong

5th September 2006.

Dr. A. Kharmalki.

Ka Lamphang

Dr. (Mrs) B. War

Professor and Head Department of Khasi,

NEHU

Nga dap da ka jingkmien ban ioh pule ia ka manuscript jong kane ka kot i Dr.(Mrs) Antoinette Kharmalki kaba i la ai kyrteng da Ki Nongrim Ka Pule-Ktien bad ka Hikai-Ktien. Ka jingdonkam ia ki kot Linguistics ba la thoh ha ka ktien Khasi ki dang duna shibun eh la ka long ha kano kano ka tnat jong kane ka lyngkha-pule kaba iar.

I Dr. Antoinette Kharmalki, lyngba kane ka kot i la noh la u synñiang ban pyndep katto katne ia ka tnat pule kaba dang duna eh ki kot. I la taibniah halor ka hikai ktien (Language Teaching) bad ruh halor ka jingnang ia ka ktien (Language Learning). Kam long ka kam kaba suk ban thoh halor kane ka subjek namar ka dawa shibun ka bor jabieng wat tang ban ioh ki kyntien kiba biang jingmut ha ka ktien Khasi. Ki Lynnong kiba kren halor ka jingioh kynti ia ka ktien kaba u khyannah u nang nyngkong eh ban kren ka long, lehse, kaba kham donkam ba ngin sngewthuh kham bniah. Ki Lynnong kiba batai shaphang ki rukom (methods) hikai ktien wat la ki long kiba la pyndonkam tang ban hikai ia kiwei pat ki jait ktien ki bym dei ia la ka jong, pynban nga ngeit kin long u mawlynti sha ki jingtrei ki ban tbeh jingshai halor ki rukom ban hikai ia la ka ktien (mother-tongue language teaching).

Ki bynta jong ka kot kiba kren halor ka "attitude" bad "motivation" khlem artatien kin long kiba myntoi shibun eh ha kane ka tnat-pule jong ka Linguistics.

Kaba kham kongsan eh kaba kane ka kot ka la leh ka long ban pynbiang ia ki jingdonkam jong ki samla pule jong ka Khasi Department ha University ban ioh ban pule ia ki phang jong ka course "Language Teaching and Language Learning" hala ka jong ka ktien.

Khublei shibun Antoinette. Nga ngeit ba u Blei un nang kyrshan bor ba phin nang lah ban sei shuh sa kiwei de ki kot ki ban long ka jingmyntoi na ka bynta ki samla-pule, ki nongwad bniah (Research Scholars), ki nonghikai bad baroh kito kiba kwah ban ngam kham jylliew halor ka kamhikai ktien.

Dated Shillong,

The 26th September 2006

Prof. B. War

KI SKER

I.	Ka Linguistics Bad Ka Hikai-Ktien	1
II.	Ka Jingioh Kynti Ia Ka Ktien Ka Ba-Nyngkong (Language Acquisition)	26
III.	Ka Psychology Bad Ka Pule Ktien	41
IV.	Ka Hikai Ktien (Language Teaching)	69
V.	Ka Bor-Sngew Ha-lade (Attitude) Bad Ka Jingpynkynroi Ktien (Motivation)	90
VI.	Shaphang Ki Jingbakla Haba Pule Ia Ktien Ba-ar (K ₂)	99

----- o o o -----

LYNNONG II

Ka Jingioh Kynti İa Ka Ktien Ka Ba-Nyngkong (Language Acquisition)

2.01 Ka Jingsdang

Ka jingnang (learning) İa kaei kaei ka wan haba u briew u la tip ei ei İa kaba um pat tip mynshwa, lane u la lah ban leh ei ei İa kaba um lah ban leh mynshwa. Ha kaba İadei bad kane, u Craig bad ki para nongİit bniah jong u ki batai ba ka jingnang (learning) ka dei ka jingkylla ha ka jinglah ban leh eiei namar ka jingpyrshang ne jingİakynduh (experience)₁ u McFarland pat u ong ba ka jingnang ka İarap ban pynkylla İa ka rukom leh haba paw (behaviour)₂. Ka jingnang namar kata ka dei ka jingkylla ha ka jinglah ban leh eiei bad İa kine la İohi ha ki jingleh (behaviour) kiba paw. Lah ban sngewthuh shuh shuh ba ka jingnang ka wan namar ba la pyrshang shi pyrshang ban leh İa kaei kaei. Nalor kane lah ban ong ba kane ka jingnang ka dei ka jingpynneh (retention) İa ka jingtip ne İa ka skill. Pynban lada ym İoh lad ban pyrshang ban leh, kane ka jingnang ka lah ban jah noh. İa ka jingnang namarkata lah ban pynkhlaİİ da kaba İai leh İa kajuh khnang ba yn ym klet shuh. İa kane ka bynta la pule ha ki tnat jong ka psychology kum kaba pule İa ka jingsngewthuh (perception), ka jingkynmaw (memory), pynkynmaw biang (recall), ka thiori jong ka jingklet bad ka jingİaipyrshang leh (practice).

İa kane ka jingnang lah ban İoh ha ki jaka pule (formal institutions) ne ka lah ban long ruh ba u briew u İoh İa kane ka

jingnang na shabar ki jaka pule; kane ka lah ban long ha İing ha sem, bad ki paralok bad kumta ter ter (informal situation). Kane ka jingnang ka lah ban nang san na kawei ka por sha kawei pat ka por lada u briew u nang ban pynİar shuh shuh ne nang kham pynkhlaİİ shuh shuh İa ki thup sap (repertoire of skills) kiba u don. Kane ka dei ka jingbatai kyllum İa ka jingnang İa ka bynta jong ka jingnang bad ka bynta ban İa batai ha kane ka lynnong ka dei shaphang ka jingnang İa ka ktien (language learning) bad ka jingioh İa ka ktien (language acquisition).

Ha ki jaka ai jingnang jingtip kiba la pynkhreh bad pynbeit lypa ba kin long kumta dei ban don ki nongpule lem bad u nonghikai. Ka kyntien 'nonghikai' ha kane ka bynta ka kynthup kyllum lut İa ki nongsaiİİdur jong ka education policy ne ka aiİİ jingpyntreikam İa ka education policy ne ka aiİİ jingpyntreikam İa ka pule ka puti, ki dkhot ka syllabus committee, ki nongthoh kot pule (textbook writers) bad ruh ki briew kiba dei ban hikai hapoh klas. Hangne, kine ki nonghikai ki pynthikna İa ka thong ban poi sha ka jingİop (terminal achievement). Ym tang katne ki nonghikai ki jied bad pynİaid beit bad ryntih İa ki jingdonkam (learning materials) jong ka jingpule. Ki nonghikai ki kdew ruh İa kine ki jingdonkam ban pule bad ki da kyrpad ruh İa ki nongpule ba kin leh İa la ki jong ki kamram ba la buh. Hadien kane, ki nonghikai ki da pynshongdor İa ka jingleh jong ki nongpule da kaba peit de İa ki jingthmu ba la mang lypa. Ha kum kine ki jaka pule, la khmih lynti ba ki nongpule kin bud İa ki lynti bad İa ki kyndon ba la mang lypa.

Ka jingpule ban nang İa ka ktien ka khmih lynti İa ka jinglah jong ki nongpule ban khlaİİ ha ka jingtip İa ka ktien haduh ba kin da poi sha ki kyrdan ban ong ba 'ki la biang ha ka kren ka khana bad kiwei bad ki la nang ban thoh ban tar ha kata ka ktien'. Kane ka mut ba ki nongpule ki lah ban sngewthuh haba kren kiwei, bad kiwei pat kiba sngap İa ki ruh ki lah ban sngewthuh İa kaei kaba ki kren. Ha

kajuh ka por ruh, haba ki dkhot jong ka kynhun kren (speech community) ki la pdiang ia ka jingkren jong ki, kata ka mut ba ki la nang ia ka ktien. Haba kren pat ia ka jingnang ban kren ia ka ktien-kmie, kane ka shait jia ym ha ki jaka ba la khreh lypa hynrei ki lah ban nang na iing na sem, na ki kmie ki kpa la jong bad kumta ter ter. Kane pat ka jingnang ia ka ktien ha la iing kam lah ban long salonsar. Kum ka nuksa, ia ki briew ki bym nang kren, la buh ia ki ha ki jaka ba la pynkhreh lypa wat ban nang ia ka ktien la jong. Bad ka jingnang ia ka ban thoh bad pule bunsien ka shait long, ha ki jaka ba la pynkhreh lypa (formal situation).

Ka jingnang ia ka ktien ka ba-ar ne ka ba-lai ka lah ban long ha ki jaka pule ba la khreh (formal learning) ne ka lah ban long ruh ba u nongkreñ u nang na ka kynhun kren kaba u ia khleh, kata lada kata ka kynhun kren ka dei ka *bilingual ne multilingual community*. Kaei kaba donkam ban pynshai hangne ka long hapdeng ka jingiapher jong ka jingpule ia ka ktien ba-ar (second language learning) bad ka jingpule ia ka ktien nongwei (foreign language learning). Ban pynshai ia kane ka Elizabeth Ingram ka ong ba ka jingpule ban nang ia ka ktien ba-ar ka long ha ki jaka pule bad la kyrshan de da ka jingnang kaba na shabar ki jaka pule hynrei haba pule ban nang ia ka ktien nongwei ka long beit thik ha ki jaka pule lane institutions₃.

Shwa ban batai shaphang ka jingnang ia ka ktien (language learning) ka long kaba donkam ban tip shwa ia ka jingmut jong ka ktien. Katkum u Crystal, ka ktien ka dei kaba ngi ju pyndonkam bunsien, bad ka dei ka lad iakren iakhana kaba la roi bha kaba u briew u don₄. Shuh shuh u ong ba ia ka ktien lah ban pyndonkam ha kino kino ki khep bad lah ruh ban pule bniah ia ka₅. U Wardhaugh pat u ong ba ka ktien ka dei ka jingbuh ryntih ia ki sawa ba khlem aifñ (arbitrary sounds) ia kiba lah ban pyndonkam ha ka kren ka khana₆. Haba ong 'khlem aifñ' (arbitrary), ka mut ba ym don ka jingiapei tynrai (natural) hapdeng 'ka dur' bad 'ka sawa', bad 'ka dur' 'jingmut'. Kum ka nuksa ka kyntien 'briew' ka dei kaba ngi

shu pdiang ba kan mut ia u jingthaw ba pher na u mrad, hynrei ym 'ka shuki ne ka miej' bad kata ka sawa 'briew' ruh ka dei kaba shu pdiang la ka pdiang. Ia kane ngin sa pule bniah haba ngin ia kren ia ki jinglong (characteristics) jong ka ktien. I B. War pat i batai ba ka ktien ka long ka atiar kaba u briew u pyndonkam ha ka iakren iakhana ha iing ha sem, bad ki kher ki mer, ki lok ki jor ha ka imlang sahleng kaba u don₇. Kine baroh ki long ki kamram jong ka ktien. Te na kitei ki jingbatai haneng la sngewthuh ba ka ktien ka dei ka atiar ban iakren iakhana bad ka don ha ka ia kita ki dak (symbols) kiba lah ban pyntreikam ban pynpaw ia ka jingiapei ne jingithuh ithaw para briew (phatic communion). Kawei pat ka jinglong ba ka ktien ka don ka long ba ka kynthup ia kine ki snap kiba lah ban pule bniah da ka Phonetics bad Phonology, Morphology, Syntax, Semantics, Anthropology bad kiwei kiwei de ki tnat pule ia ka ktien.

Haba shu kren kyllum hangne ngi lah ban ong ba ka ktien ia kaba la batai haneng ka dei ka jingioh kynti jong uwei-pa-uwei u briew u ba biang ki dkhot kren, bad ha kane ka bynta kaba bud ngin ia batai ia kata ka jingioh kynti ia ka ktien (language acquisition) bad ruh ngin batai shaphang ka pule ban nang ia ka ktien (language learning).

2.02 *Ka Jingioh Kynti ia ka ktien (language acquisition)*

Haba ngi pyrkhath ia ka jingioh kynti ki khunlung ia ka ktien, ngi lah ban shu ong kyllum ba ki khunlung kiba biang ha ki dkhot met (normal children) ki ioh ne ki nang ia ka ktien jong ka kynhun kren jong ki da kaba suk khlem don nonghikai ne lah ruh ban ong ba ki ioh jinghikai na ki kmie ki kpa ne na ki nongsumar jong ki. Te ka jingioh jong ki khunlung ia ka ktien ka long da kaba shu jia hi (natural) bad dei namar kata ka daw lehse ba ngim da kynmaw eh ban da pynleit jingmut than ia kata ka jingioh jong ki khunlung ia ka ktien. Ha ka jingiakynduh jong ngi ia kiba bun ki kmie ki kpa, ngin shem ba ki ju ai ia kane ka jingkren kaba long tang kumne 'ine i

khunlung te iba lait ktien sat' ne 'ine ki khunlung te i ba kham thlung ha ka kren'. Kine ki jait jing-kren ki dei kiba ngi ju iohsngew bunsien haba iakren bad kiba don khun rit ne kiba ri khunlung. Te wat la bunsien ym ju don ba pynleit jingmut than ia kane ka jingioh ki khunlung ia ka ktien, hynrei kane ka long pynban ka tyllong (source) jong ki *data* ba ki stad-pule ktien ki da donkam eh ban pule bniah ia kane ka bynta, kata shaphang ka jingioh ki khunlung ia ka ktien. Ki stad pule-ktien ki bishar kumno ka ktien ka roi ka san ha u khunlung, ki pule bniah ruh ia ki jait jingbakla ba ki khunlung ki leh ha kaba kren, da kaba pyniadei bad ka ktien ba kren kiba la heh la san. Kine ki *data* ki long kiba donkam haduh katta katta namar ngi lah ban ong haba u khunlung ne u rangbah ki la lah ban pyndonkam ia ka ktien kata ka mut ba u la ioh kynti (acquired) ia ka ktien. Ha kaba iadei bad kane ka jingioh u khunlung ia ka ktien, ngi lah ban ong ba um shym la ioh beit kumto khlem da don ka jingpyrshang ne ka jingleh shitom na lade hi ban kren. Dei kane ka jingpyrshang keifi kaba pynioh ha u ia ka ktien. Ia kane ngi iohi ba kat nang heh ka ryta, u lah ban nang tbit ha kaba kren bad ngi iohi ruh ba kat nang mih ka por u pyrshang de ban kren ia kiwei kiwei ki bynta kiba kham eh, bad u lah ruh ban pynmih ia kiwei kiwei ki kyntien kiba um ju kham pyndonkam.

Haba pule ia ka jingiohkynti ki khunlung ia ka ktien, u Wilkins u ong ba haba ki khunlung ki don hapdeng ka ryta 12 bnai haduh 5 snem, kaei kaba lah ban iohi ha ka jingleh u khunlung ka long ba u khunlung bunsien u kham ialeh thma ban ioh ia ka ktien⁸. Kumba la kren ha kaba sdang jong kane ka lynnong, la ong ba ki khunlung ki iai kren naduh ba dang khie, tad haduh ba kin da thiah. Kane ka jing-kren ka kham long bunsien bad ki kmie ki kpa lane bad ki nongri nongsumar ia ki. Bad dei ha kane ka por ba ki kmie ki kpa ruh ki ju kham ialeh shitom ban pynbeit ia ka jing-kren jong ki khunlung, kata lada ki khunlung ki kren bakla ne ki kynnoh bakla ia ki kyntien. Ha kaba leh ia kane, ki kmie ki kpa ki lah ban ia kren bad la ki khun da kaba pyni de ia ki tiar ki tar kiba iadei bad kata ka kyntien. Dei ha

kane ka por ruh ba la kren ia ki khunlung da ka ktien kaba khamasuk khnang ba kin sngewthuh. Ha kaba iadei bad kane u Spolsky u ia mynjur lang bad u J.J. Asher u ba ong ba ka iing ka dei ka jaka kaba riwspah ha ka ktien kaba lah ban pynioh ia ki khunlung ia ka ktien (acquisition-rich environment). Dei ha la iing ba don shibun ka jingiasngewthuh ha kaba iakren hapdeng ki khunlung bad ki nongri nongsumar⁹. Katba ki jaka ba pule ia ka ktien nongwei ki long ki jaka kiba duk ha ka ktien. Ha kine ki jaka la phah ia ki nongpule ba kin kren ia kata ka ktien nongwei bad ki nongpule kin ym da shlur eh ban kren lymda phah ia ki ban leh kumta.

Haba bishar bha ia ka jingioh kynti ki khunlung ia ka ktien, ngi lah ban iohi ba teng teng ki khunlung kim ju pynsngap ne pynleit jingmut than ia ka jing-kren ki rangbah lada kata ka jing-kren kam long kaba myntoi ia ki. Don pat teng teng ba ki khunlung ki kren tang halade (monologue). Hynrei kaba bun hi ka jing-kren ki khunlung ka long ka jingiakren bad kiwei bad ia kaba kum kane ka jing-kren, ngi lah ban ong ba ka dei ka ktien ba pura ba ki khunlung ki pynmih . Haba ki khunlung ki kren, ngi lah ruh ban ong ba ka dei ka ktien kaba ki pynmih tang ba ka dei ka ktien khunlung (child language). Ki khunlung ki lah ruh ban ioh sngew ia ka ktien na kiba la heh la san, bad ki ju pynbud ruh arsien arsien. Ka nuksa kaba ngi lah ban ioh na ka ktien Khasi ka long mom mom, mit mit, hep hep, kong kong etc. Dei haba ki la lah ban pynmih kumne ia ka ktien, ba ki kmie ki kpa bad ki nongri jong ki ruh ki sa hikai ban kren da ka ktien kaba kham suk khnang ba ki khunlung kin ioh ban nang bad pynroi ia ka ktien jong ki. Katkum u Wilkins, u khunlung u lah ban ialehkai bad ka ktien ha la marwei da kaba kren ia ki juh shi ki juh ki senten ne ki lah ruh ban pynpher khyndiat khyndiat¹⁰. Ia kane lah ban sakhi na kane ka nuksa ba teng teng wat haba iakren para-rangbah, lada uwei na ki u kren ia kajuh shi kajuh, uwei u lah ban ong 'wat kren kumba kren ki khunlung ia kajuh shi ia kajuh'. Kawei kaba phylla tam ban sngewthuh ha ka jingioh jong ki khunlung ia ka

ktien ka long ba ki khunlung ki nang ban kren ia kano kano ka ktien kaba ki iohsngew ha kata ka jaka ba la kha ia ki, bad ha ka jaka kaba ki heh ki san. Kum ka nuksa u khunlung Khasi u ioh ia ka ktien Khasi haba la kha ia u ha ki jaka ba kren da ka ktien Khasi. Dei na kane ka daw ba ka long kaba bha ban pynkynmaw hangne ba ia ka ktien-kmie (mother tongue), ym ju kham pyndonkam haba pule ia ka ktien namar ba wat la ka ktien kmie u khunlung ka long ka ktien Khasi, hynrei lada la kha ia u ha ki jaka bym kren Khasi, ne ki kmie ki kpa wat la ki long ki Khasi bad lada kim ju kren Khasi pat u khunlung un ym lah satia ban nang ia kane ka ktien kmie. Te ka jingpule hangne kam dei ia ka ktien kmie, hynrei ia ka ktien ba nang nyngkong.

Haba ki khunlung ki ioh ban im ban sah ha ka kynhun kren kaba kren tang kawei ka ktien, kata kine ki khunlung kin ioh tang kawei ka ktien hynrei lada la kha ia ki ha ki jaka ba don ka kynhun kren ba kren artylli ki ktien kine ki khunlung ki lah ban nang ban kren ia kine ki artylli ki ktien baroh ar ha kajuh ka por tang ba ka ktien ba nang nyngkong kan kham long kaba biang haba pyniasyriem bad kata ka ktien kaba u ioh kham hadien wat la u lah ban ioh ia ki ha kajuh ka por. Ka long ruh kaba sngewtynnad bad pynktik jingmut ia ngi lada ngi pule bniah ia ka jingioh jong ki khunlung ia ka ktien, namar ba don ki bynta ba u shu pyrthuh bud na ka jingkren jong kiba la san bad na ki kmie ki kpa. U khunlung bunsien u ju pyrthuh bud ia ka jingkren jong kiba la san khlem da sngewthuh ia ka jingmut jong kata ka jingpyrthuh kren. Kane ka dei ka jinglah jong u khunlung ban pynmih ia ki kyntien kiba u la iohsngew wat la ka kham pher na kaba kren ki rangbah bad haba u leh kumne u lah ruh ban pynmih ia ki jingkren ba thymmai kiba um ju pynmih mynshwa. Ngin ia shim mynta na ka nuksa ba la ai da u Wilkins ha ka English. Kane ka senten, **Daddy better go work, bettern't be* ¹¹. Ha kane ka senten ngi lah ban ong ba u khunlung u ju iohsngew ia ki senten ba buh tag ha ki jingkylli, kum *I should go to market, shouldn't I*. Te ia

ka senten ka ba-nyngkong la wan rah thymmai pat kumtei. Bad haba u khunlung u leh kumne, kan don beit ka jingbakla ha ka jingwanrah thymmai jong u ia ki senten kiba u la ju iohsngew. Bad haba bishar bniah ia katei ka senten ngi lah ban ong ba u khunlung u pyrshang ban shna ia ki senten kiba paka jong ka ktien hynrei um pat lah pat ban ioh ia ka ktien jong kiba la san la rangbah. Ha kaba iadei bad kane ka bynta ngi lah ruh ban ong ba kito kiba la heh la san ruh ki leh kumne haba ki pule ia ka ktien ba-ar ne ia ka ktien nongwei.

U khunlung u don ruh ka jinglah ban rai ba u kren beit ne u kren bakla. Kane ka long katkum ki kkep ki kkep. Haba u ioh ia kaei kaba u kwah kata ka mut la kumno ruh u tip ba u la kren beit ha kata ka jingkren jong u, hynrei lada um ioh ia kaba u thmu ban ioh ka mut ba u la tip ba u la kren bakla. Dei ha kaba kum kane ka por keifn ba ki nongri jong ki ne ki kmie ki kpa ki pynbeit noh kloï kloï ia kane ka jingpyrshang kren jong ki. Ia kane ngi lah ban shim da kawei na ki nuksa kiba ngi la ju iohsngew bunsien na ki kmie ki kpa kiba kren ia la ki jong ki khun. Don ki kkep ba ki khunlung ki ong: 'dud dang' bad ki kmie ki kpa pat kin ong 'O phi la kdang khun' Hangne ngin iohi ba ka jingpynbeit ia ki jingkren bad ka iakren la pyniaid lang (juxtapose) ha kajuh ka por. Ka Ingram ka pynshai ba wat la ki khunlung kim lah ban roi ban san ha ka jingkren ka ban long ryntih, pynban ka jingkren ryntih bad kren beit kan wan haduh ba kin da leit sha skul¹².

Ka jingioh kynti jong ki khunlung ia ka ktien namarkata ka shong eh ha ki lad ba ki ioh ban iohsngew ia ka ktien ba kren kiba la heh, ka shong ruh ha ka jingashim bynta lem kiba la heh la san ha ka ban ai ia ki jingkren ne jingpynbeit ia ka ktien ba ki kren. Ka jingioh ki khunlung ia ka ktien ka shong shuh shuh ha ka jingpyrshang jong ki ban kren namar don ki kkep ba ngi ong ia u khunlung uba 'mynthi' kata ka mut ba u khunlung um pyrshang ban kren wat ia kaba u la nang ban kren. Don bun ki psychologists kiba la batai ia ka jingioh jong ki khunlung ia ka ktien ia kaba ngin sa ia pule ha kawei pat ka bynta harum.

2.03 *Ka jingnang ia ka ktien* (Language Learning)

İa kane ka bynta halor ka jingnang ia ka ktien la dep kren khyndiat ha ka bynta 1.01 bad hangne pat ngin ia pule kham bniah khyndiat halor kane ka bynta. Kaei kaba dei ban sngewthuh hangne ka long ba ka bynta jong ka jingioh u khunlung ia ka ktien ka kham pher na ka bynta ba u nang ia ka ktien. Ka jingpule ia ka jingioh ia ka ktien ka kham thew ia ka jingpyrshang u khunlung ban ioħ ia ka ktien bad kane ka lah ruh ban long ha kiba la heh la san, kata lada ki don ha ki khep ban nang ia kawei pat ka ktien. Ha kaba dei bad ka jingioh ia ka ktien (acquisition) la ong ba ki khunlung ki kham lah ban nang kham kloī shibun ban ia kiba la san ha ka jingnang ia ka ktien. Ka jingīapher hapteng kiba la san bad ki khyannah ha ka jinglah ban nang ia ka ktien ka long khamtam ha ka kynnoħ kyntien. Kiba la san barabor la sngewthuh ba ki la nang lypa ia ka ktien nyngkong bad kumta kan kham eh ia ki ban kynnoħ ia ki sawa ba thymmai. Haba peit ia ka jingpule English ki Khasi, bun sien ngi ju ioħ sngew ba ka ktien nyngkong ka pynwit (interfere) ne ka pynthut ha ka jingpule ban nang ia ka ktien ba-ar, ia kaba ki neurolinguists kin kham lah ban batai ia ki daw jong kane ka jingpynwit. Katba haba iapeit pat ia ka jinglah (ability) kiba la san ki kham don ka bor ban pyrshang ban nang ia ka ktien. Kane ka jinglah jong ki ka lah ban long namar ki ioħi ia ka jingthmu ban nang ia ka ktien. Ki kham lah ban pyrshang kham slem ban nang ia ka ktien. Sa kawei ka jingīapher ba kongsan hapteng ka pule ban nang ia ka ktien bad ka jingioh ia ka ktien ka long ha ka jingbun ban ia tyngkhuh bad ka ktien. Haba pule ban nang ia ka ktien, ka por ka lah ban long kaba khyndiat namar u nongpule un um lah ban shong bad sngi bad miet hapoh ki jaka pule. Kumta u nongpule u ioħ iatyngkhuh bad ka ktien tang shipor ar por bad haba tynjuh ia kata ka jingnang ruh, kan ym don satia ka lad ban tynjuh lut nadong shadong kat kaba u la pule. Katba ym don pud ha ka jingioh ia ka ktien. Ka jingīatyngkhuh bad ka ktien ka long kham bun bad kane ka lah ban long ha ka por mynstep,

mynsngi bad mynmiet haduh ka por ba kin ioħthiah. Dei hangne ba ngi lah ban ong ba ka jingnang ia ka ktien ba-nyngkong ka long kaba kham suk ban ia ka ktien ka ba-ar.

Kaba nang ia ka ktien ka kham thew ia ka jingnang ban pyndonkam ia ka kramar, ia ki aiñi jong ka ktien bad kumta ter ter. Dei na kane ka daw ba ia ki kot pule ban pyndonkam, la thoh ha kata ka dur ba ki nongpule kin nang ia ki aiñi bad ka kramar jong ka ktien. Haba ong ba la nang ia ka ktien kata ka mut, ba ki khyannah ne ki rangbah ki nang ban pyniadei ia kaba thoh bad kaba kren, ia kaba thoh bad ia ka jingmut jong ka bad ruh ia kaba kren bad ia ka jingmut jong ka jingkren bad baroh kine ki jingleh (activity) ne jingpyrshang ki dei ban pynpaw ia ki jingtip ia ka ktien bad kine ki long ban pynioħ ia ka jingthmu ban nang ia ka ktien. Dei hangne keiñi ba ngi ong ba kawei na ki nongrim ka hikai-ktien ka dei ban pynmlien ia ki nongpule ba kin leh ia ki kam ki jam ba la ai ha ka por (process) ba pule ban nang ia ka ktien. Ha ka hikai-ktien, lada ki nonghikai ki iai phah ia ki nongpule ban leh ia kijuh ki jait jingtrei kane ka lah ban pynkhlañi ia ka jingnang ia ka ktien. Kumba la ong haneng, ka jingeh ha ka hikai-ktien ka long ba ha ki jaka pule ban nang ia ka ktien, ym da don eh ki lad ban ia tyngkhuh bunsien bad kata ka ktien ba pyrshang ban pule bad dei namar kane ka daw ba la thoh ia ki kot ki ban kham pynsuk ia ki nongpule ha ka kramar. Bad ha ka jingioh ia ka ktien pat, lada u khunlung u la nang ia ka ktien kam mut ba u la nang ia ka kramar, namar ba kin don hi ki jingthut ha kaba pyndonkam ne kynnoħ ia ka ktien hangne hangtai. Bad ngi lah pat ban ong ba wat lada don kane ka jingthut hangne bad hangtai pynban u khunlung u nang iai san ha ka jinglah jong u ban ioħ pynroi ia ka ktien da kaba u iai kren ha la iing la sem bad kumta ter ter.

Ha kaba pule ban nang ia ka ktien ngi ioħi ba ia kaei kaba ki nongpule ki la nang, bunsien kin ym lah pat ban pyndonkam ia ki jingnang jong ki shabar na ka jaka jingpule. Kane ka dei ka jingeh

haba pule ktien ha ki jaka pule, namar ha kine ki jaka la hikai bunsien tang ban tip ia ka kramar. Kaei kaba lah ban iarap hangne ka long, ba dei ban ai lad ia ki nongpule ba kin ia kren ha ki bynta bapher bapher jong ka ktien ia kiba lah ban pyndonkam ha ka imlang sahlang. Namarkata, ia u nongpule la khmih lynti ban nang ban pyndonkam ia kata ka ktien. U dei ban shim bynta (respond) ha kata ka ktien kaba la buh ia u ba un nang, kumba leh u khunlung. Ka jingshim bynta jong u khunlung ha ka ktien ba u kwah ban nang ka lah ban long da ka jingpyrthuh bud. Hynrei kane ka jingpyrthuh bud pat kam pynthikna satia ba u la nang ia ka ktien namar ka jingpyrthuh bud ka shu long ka kynja sawa ia ka rukom kren bad kan ym lah pat ban pynnang ia u khunlung ba un kren ha kiwei pat ki khep ha kaba u dei ban kren. Ka jingjied ia ki bynta jong ka ktien ka long kaba donkam khnang ban tip ba u nongpule u la nang ne em ia ka ktien. Ban ioh ia kane ka jingnang ban jied, dei ban ai ki lad ba u nongpule un jied laitluid na ki bynta jong ka ktien. Lada ym lah ban plie ia kita ki lad u nongpule un ym lah ban pyndonkam na lade ia ka ktien (creative use of language) bad dei ia kane ba ki nonghikai ki ai ia ka rai la u nongpule u la nang ne em ia ka ktien. Ha kaba iadei bad kane ka bynta, ngi sngewthuh ba ym dei ban teh lakam ia u nongpule ba un pule beit thik tang ia kaba la mang. Hynrei dei tang haba la ailad ia ki nongpule ban ktaid sha kiwei kiwei ruh ki bynta jong ka ktien, kam pher wat la kin don ki jingbakla ha ka por ba pyrshang ban leh kumne bad dei hangne ba ki nonghikai ki sa shim bynta ban pynbeit ia kine ki jingbakla. Dei na kane ka daw ba ki nonghikai-ktien ki dei ban bsa bha ia ki nongpule ha ka liang ka ktien, khnang ba ka jingpule-ktien kan long kaba jop. U Agnihotri bad kiwei ki para nongit bniah ki ong ba lada ki jingbakla ki wan, kine ki lah ban wan na ka ktien kaba ki la nang lypa. Ha kane ka bynta, ki nonghikai ki dei ban iai shah namar ki long ki jingpyrshang ban jop ha ka pule ktien¹³. U Corder pat u ong ba ki jingbakla ha ka ktien ki long kiba donkam namar ki ai ka sakhi kaba biang ia u nongwad bniah ia ka

ktien (language researcher) ban tip kumno ki nongpule ki nang ia ka ktien ne kumno ki khunlung ki ioh ia ka ktien¹⁴. Hangne ngi lah ban ong ba ban leh bakla ha ka por ba pule ia ka ktien, kane ka dei kaba ju jia hynrei ki nongpule ki dei pat ban tip ne ban sngewthuh (realize) ia kane ka jingbakla ba ki la leh. Ki dei ban ithuh (identify) ia ki bynta jong ka jingbakla ba ki la leh khnang ba kin lah ban pynbeit da ka jingiarap ki nonghikai. Hynrei ka long kaba donkam ha ki nongpule ba kin pyrshang ban kiar na kaba leh bakla ha kaba pule ban nang ia ka ktien. Ha ka liang jong ki nonghikai ruh, ki dei ban pyrshlur bad ki dei ban bthah ia ki nongpule ba kin ym dei ban tieng lada leh bakla ha ka ktien ioh ba kane ka jingbakla kan khang pynban ia ki nongpule ban pyndonkam laitluid ia ka ktien. Haba ong kumne kan don ka jingbysngewthuh jingmut hapdeng ka jingpynbeit ia ka jingbakla bad ka jingsngew ki nongpule ba ki jingbakla kin long ki bym da donkam eh ban da peit bniah ha ka jingpyrshang jong ki ban pyndonkam laitluid ia ka ktien. Te ki nonghikai ki dei ban da phikir bha haba ki bishar ia kane ka jingleh jong ki nongpule.

Ha kaba iadei bad ka ktien ba la pyndonkam da u khunlung, u khunlung u lah ban kren hala marwei ne bad kiwei pat da ka ktien khunlung jong u. U lah ban iakren badno badno bad kane ka dei ka bynta jong ka kren ka khana (communication) jong u khunlung. Ngi lah ruh ban ong ba ha ka jingioh ia ka ktien u khunlung u donkam ia ka jingpynshlur na kiba heh bad ia kane ngin khot da ka kynroi-ktien (motivation). Katba ha kaba pule ban nang ia ka ktien, u nongpule un ym lah ban kren ha la marwei lymda dei bad u nonghikai ne ki para ba ia pule lang. Ki lad ki lynti ruh kin ym da shah than ha ka pule ktien ba kin kren shi kren na ka daw ba jingkhim jong ka por hikai bad ki kot ki sla ruh kin ym long kiba da biang ban kot lut ia ka kren ka khana (communication) wat la ka kynroi ktien kan wan na ka liang u nonghikai bad na ki khep kiba u pule ia ka ktien.

Ka jingpule ia ka jingmut jong ka ktien ba la pule ka dei ka bynta kaba donkam bad ki nonghikai ki dei ban kitkhia haba hikai ia

ka ktien. Ki nongwad bniah ia ka ktien ki ban bha halor ka jingāadei jong ka jingkren bad ka jingmut jong ka ktien. Ki nongpule kim dei tang ban pule ia ka shynrong jong ka ktien, hynrei ki dei ban pynleit jingmut de ia ka jingmut (meaning) ha ka por ba pule ia ka ktien. Lada pynbun ha kaba ai da ki kam ia ki nongpule, kane ka lah ban pynsgewthuh ia ka jingmut ba ki pule. Dei hangne ba ki kot pule ki dei ban don shibun ki kyntien ki ban iadei de bad ki kam ba iakynduh ha ka imlang sahlang bad kane ka lah ruh ban iarap ha ka ban pynneh ha ka jingmut ki nongpule ia kaei kaba ki la nang. Lada pynpyrshang ban leh ia kaei kaba la nang, kane ka lah ban pynioh ha u nongpule ia ka jingnang ia ka ktien. Katkum u Lewin, ka jingkynmaw ka long ka jingmih na ka ba pyrkhath. Haba ka bor (force) kaba iaaid sha ka bynta ban pynneh pynsah ha ka bor jingkynmaw ka duna, baroh ki jingleh kiba la nang kin sa jah noh na ka bor buh jingkynmaw. U Lewin u ai kawei ka nuksa shaphang kane na ka dukan die kopphi ha Germany. Ki nongtrei ha kata ka dukan kim ju thoh ia ka jait jingbam kiba ki nongwan bam ki pan. Kine ki nongtrei ki kynmaw beit ia ka dor ba ki nongbam ki dei ban siew ynda ki la dep bam ne shuwa ba kin mih na ka dukan. Kane ka leit long namar ba u nongtrei u hap ban kit khlieh lada ki nongbam kim siew ia kaba ki dei ban siew. Kane ka jingkitkhlieh ka dei ka bor (force) kaba don kam ha ka ban pynskhem ia ka bor kynmaw. Haden ba ki nongbam ki la dep siew ia ka bill ba ki dei ban siew, kane ka bor kynmaw ka jah noh¹⁵. Ia kane ngi lah ruh ban pyntreikam ha kaba pule ia ka ktien. Lada u nongpule u hap kut jingmut ban jop ha ka pule ktien, un lah ban kynmaw ia kaei kaba u la ioh jinghikai. Hynrei, lada um don kane ka jingkut jingmut, ka bor kynmaw ia kiei kiei kiba u la ioh jinghikai kan jah noh.

Te ka bor kynmaw, ka kynroi-ktien (motivation) ka jingioh jingmut ia ka ktien ba la pule, bad ka jingpynleit jingmut ia ka etc, ki dei kiba donkam ha ka pule-ktien. Khadduh, ngi lah ban pynkut nia ba ka jingjop ha ka pule-ktien ka dei ka jingpyrshang shitom jong u nongpule hi, khnang ba un nang ia ka ktien.

Ki Par Jingtip

1. Craig, Robert C., et al. *Contemporary Educational Psychology: concept, Issues and applications*, Newyork: John Wiley and Sons, 1975 p.118
2. McFarland, H.S.N., *Psychological Theory and Educational Practice, Human Development Learning and Assessment*, London: Routledge & Kegan Paul, 1971 p. 116
3. Ingram, Elizabeth., 'Psychology and Language Learning' in *Papers in Applied Linguistics* (ed) J.P.B. Allen and S. Pit Corder, London:OUP Vol Two, 1975, p.219
4. Crystal, David., *Linguistics*, Harmondsworth: Penguin Books, 1971, p.239
5. Ibid, *What is Linguistics*, London: Edward Arnold, 1969 p.36
6. Wardhaugh, Ronald., *Introduction to Linguistics* Newyork: Mc Graw Hill Book Company, 1972, p.3
7. War, B. *Ki Sawa bad ki dur kyntien jong ka ktien Khasi* Shillong: Rilum Printing Press, 2001, p.6
8. Wilkins, D.A., *Second Language Learning and Teaching* London: Billing & Sons Ltd., 1974 p.1
9. Spolsky, Bernard., *Conditions for Second Language Learning* Oxford : OUP, 1989, p.191
10. Wilkins, op cit p.27
11. Wilkins, op cit p.28
12. Ingram, op cit p.224
13. Agnihotri et al., *Tense in Indian Language*, New Delhi: Bahri Publications, 1988 p.88

14. Corder, S. Pitt., 'Significance of Learners Errors' in *Error Analysis Perspective on Second Language Acquisition* (ed) Jack C. Richards, London: Longman 1974, pp.3-27
15. Isaacson Robert L., Max L. Hull and Milton L. Blum, *Psychology the Science of Behaviour*, Newyork : Harper and Row Publishers, 1965, p.306.

~~~~***~~~~